

KUD 338.48(496.51)

ROLI DHE RENDËSIA E TURIZMIT NË ZHVILLIMIN EKONOMIK TË KOSOVËS

Dr.sc Fetah Reçica
fetahreçica@hotmail.com

Mr. sc. Bedri Millaku
bedri_millaku@hotmail.com

Abstrakt

Turizmi është veprimtari ekonomike cila sjell, leverdi fitimprurëse për ekonominë e secilit vend, e po ashtu edhe të Republikës së Kosovës si vend në tranzicion. Potencialet e shumta dhe shfrytëzimi i tyre, në shërbim të ofertës së mirëfilltë turistike, kanë peshën, rolin dhe rendësinë e tyre në zhvillimin ekonomik dhe në përgjithësi të brutoproduktit shoqëror. Në këtë mënyrë do të angazhohet fuqi punëtore dhe do të shkojë në favor të zhvillimit dhe sigurimit të mirëqenies shoqërore të popullsisë vendore dhe në ngritjen e standardit jetësor.

Fjalët kyçe: Turizmi, Zhvillimi ekonomik, Potencialet turistike, Oferta turistike, perspektiva e zhvillimit.

Hyrje

Turizmi në vitet e fundit është zhvilluar në rrethana mjaft të vështira në aspekte të ndryshme si politike, ekonomike dhe shoqërore. Zhvillimi i turizmit është në lidhshmëri me zhvillimin ekonomik të vendit. Republika e Kosovës me potencialet e sajë mund të jetë vendi me zhvillim ekonomik në të cilin turizmi do të jete njëri prej vendeve ku premtojnë investimet në këtë sektor. Gjithëherë duke marrë për bazë vendet e regjionit si Maqedoninë, Bullgarinë, Kroacinë, Slloveninë, Shqipërinë, ku turizmi është njëra prej sektorëve të ekonomisë i cili ka thithur investime nga investitorët e huaj dhe të qëndrueshëm në këto vende. Edhe Republikës së Kosovës me potencialin e konsiderueshëm turistik i nevojiten investime të shumta për zhvillimin e turizmit. Nevojat për zhvillimin e turizmit janë parësore të cilat japin një kërkesë të qëndrueshme.

Republika e Kosovës me kushtet e saja në disponim paraqet bazë potenciale për zhvillimin e turizmit me degët e tij; Turizmit malor, turizmit balnear, turizmin fshatar, turizmin kongresist, turizmin transit, turizmin kulturor etj. Pra disponon me vlera të shumta të trashëgimisë natyrore dhe kulturore, me motive të shumta që nga e kaluara e lashtë deri në ditët e sotme.

Roli i turizmit në Republikën e Kosovës dhe rëndësia për ekonominë e vendit

Turizmi është njëra prej veprimtarive me komplekse në shoqërinë e sotme moderne. Në vendet e zhvilluara ka marrë formën e një industrie të plotë me të cilën ndërveprojnë shumë veprimtari si ; ekonomia, politika, kultura dhe të gjitha veprimtaritë dhe aktivitete njerëzore. Roli i turizmit për zhvillimin e ekonomisë është mjaftë i lartë sepse turistët, konsumojnë në vendin i cili vizitohet. Zhvillimi i turizmit në ekonominë e një vendi mund të ketë ndikime të drejtpërdrejta, indirekte dhe multiplikative. Në sferën e ndikimeve direkt që bën turizmi në ekonomi, me të rëndësishme janë ndikimet në produktin shoqëror dhe të ardhurat nacionale, në zhvillimin e veprimtarive ekonomike cilat përbëjnë ekonominë turistike si hoteleria, tregtia, transporti, institucionet kulturore për argëtime etj. Mandej inkuadrimi i popullsisë në punë e cila ka ndikim të drejtpërdrejtë më ngritjen e standardit jetësor, ngritjen e investimeve, në ekuilibrin e shkëmbimit me jashtë si dhe zhvillimin e vendeve dhe rajoneve më pak të zhvilluara.

Efektet e turizmit janë edhe indirekte, në ato veprimtari ekonomike, të cilat nuk marrin pjesë në shërbimet e drejtpërdrejta të vizitorëve, por janë në shërbim të ekonomisë turistike; bujqësia, ndërtimtaria, industria, tregtia etj. Megjithatë Republika e Kosovës me potencialet e shumta turistike, premton të jetë tregu i mundshëm turistik për vizitorët e vendeve të ndryshme. Në turizëm gjerat duhet shikuar në kuptimin me të gjer sepse zhvillimi i tij varet nga faktorët e shumtë të cilët i japin impuls edhe zhvillimit ekonomik. Në mënyrë që oferta të kompletohet dhe të jetë në lidhshmëri proporcionale me kërkesën turistike.

Zhvillimi i turizmit për secilin vend është i lidhur me qëndrueshmërinë politike dhe sociale. Arritja e tyre mund të bëhet në qoftë se kemi rritje ekonomike të qëndrueshme. Rritja e zhvillimit ekonomik të qëndrueshëm mund të arrihet vetëm atëherë kur kemi një mjedis të sigurt të sektorit privat. Për vendosjen në vend të një klime makroekonomike të qëndrueshme dhe një ekonomi të tregut duhet të bëhen përpertime në reformat ekonomike të cilat kanë munguar deri në periudhën e pasluftës.

Mjedisi makroekonomik i qëndrueshëm është prej prioriteteve për të përfutur investitorët. Vendi duhet të jetë i sigurt nga veprimet e dëmshme si kriminaliteti, korrupsioni, të cilat ndikojnë në stabilitetin dhe zhvillimin e vendit. Gjithëherë do të ishte e preferueshme që lufta kundër korrupsionit dhe krimit të organizuar nga organet shtetërore duhet të jetë në rëndësi të parë, në atë mënyrë për të krijuar një mjedis i favorshëm për investitorët e jashtëm, por edhe ata të vendit. Republikës së Kosovës i mungojnë politika e mirëfillta turistike. Kjo është e vështirësuar se edhe pas përfundimit të luftës, ende nuk ka një vizion e as një koncept të zhvillimit makroekonomik, por as strategji për zhvillimin e turizmit. Edhe pse ekzistojnë studime të shumta nga banka Botërore dhe organizmat përkatës të Bashkësisë Evropiane për mundësitë e zhvillimit ekonomik të Republikës së Kosovës, të cilës ende i mungojnë indikatorët bazik

makroekonomik për formimin e politikave ekonomike duke përfshirë edhe atë turistik. Deri tani në përdhën e pasluftës së fundit organet kompetente të Republikës së Kosovës kanë përgatitur dy ligje për turizmin të cilat janë përfshirë veprimtaritë hoteliere, atë të agjencive turistike, të ciceroneve turistike etj. Sipas gjendjes së implementimit të tyre, paraqiten vështërsi dhe mangësi.

Mendojmë se në Republikën e Kosovës ende nuk është krijuar një mjedis në të cilin investitorët, vendor dhe ata ndërkombëtar do të fitojnë besimin për të investuar. Kjo kërkon miratim të shpejtë të pakos legislative për të rregulluar aktivitetet e investimeve dhe biznesit komform standardeve ndërkombëtare. Mungesa e strategjive ekonomike është pengesë e zhvillimit dhe investimeve të mirëfillta ndërkombëtare në vend.

Mënyrat e intervenimit të shtetit në shtetet e Evropës perëndimore dhe shtete në tranzicion për zhvillimin e turizmit

Në të gjitha vendet e botës, pa marrë parasysh zhvillimin shoqëroro-ekonomik të vendit, shumë çështje lidhur me turizmin rregullohen në mënyrë të drejtpërdrejtë ose të tërthortë nga ana e shtetit. Turizmi përfshinë sferat e ndryshme të jetës shoqërore si politike, ekonomike, kulturore, sociale, atëherë edhe lënda e politikës turistike e përcaktuar kryesisht nga shteti, përfshinë grupet e aktiviteteve shoqërore të cilat i takojnë politikës sociale, ekonomike, shëndetësore, politike, kulturore dhe elementeve përbërëse të tyre. Në të gjitha vendet ligji i rregullon pjesën më të madhe të raporteve dhe dukurive të turizmit, duke i përfshirë të gjitha veprimtaritë si në hotelieri, transport, të tregtisë, të politikës sociale, shëndetësore, industriale, bujqësore etj.

Në përgjithësi kompetencat më të rëndësishme të organeve shtetërore për turizëm në vendet e Evropës perëndimore dhe vendet fqinje të Kosovës janë :

- Përgatitja e dispozitave ligjore nga lëmi i turizmit,
- Përgatitja dhe hartimi i planeve për zhvillimin e turizmit,
- Monitorimi dhe zbatimi i dispozitave dhe punës së organizatave të rëndësishme turistike,
- Caktimi i politikave të çmimeve të shërbimeve të vendosjes dhe të ushqimit.

Secili vend i cili shfrytëzon potencialet turistike në shërbim të ofertës së mirëfilltë turistike kanë hartuar legjislacionin me të përparuar i cili është në funksion të turizmit. Vendet turistike të Evropës perëndimore por edhe disa vende të Evropës së mesme zhvillimi i politikave turistike është në funksion të ngritjes së infrastrukturës turistike dhe përgjithësisht i jep përparësi zhvillimit të kësaj veprimtarie të leverdishme për ekonominë. Në vendet në tranzicion vendet turistike kanë me shumë vështërsi, por edhe shteti nuk u jep rëndësi zhvillimit të turizmit. Në këto shtete po sa ka filluar të marrë hapat drejt zhvillimit. Në

ketë rang radhitet edhe vendi ynë, ku shfrytëzimi i potencialeve turistike paraqet mundësi të mëdha për zhvillimin turizmit.

Disa veçori për ndërmarrjet hoteliere të Republikës së Kosovës

Për periudhën e pasluftës hapja e bizneseve të reja hoteliere është përqendruar kryesisht në biznese të vogla. Si veçori bazë e zhvillimit të biznesit hotelier në Republikën e Kosovës është zhvillimi i tij në formën e bizneseve të vogla, e cila shoqërohet më disa pasoja si; mundësi të vogla për krijimin e vendeve të punës, por edhe me anët pozitive për të ndikuar edhe në uljen e papunësisë; si mundësi relativisht të kufizuara për të ardhurat nga taksat dhe tatimet e ndryshme.

Kjo lëmi ka mangësitë e saj, sepse në bazë të analizave nuk janë të ndërtuara të gjitha bizneset hotelier sipas standardeve. Por ka edhe të atilla që i plotësojnë kriteret për këtë veprimtari sipas standardeve të cilat do të plotësonin ofertën turistike.

Subjektet hoteliere janë në fazën fillestare të formimit të tyre në bazë të kapitalit të tyre privat. Periudha e nga viti 2009 Duke u bazuar në të dhënat me të cilat posedon Ministria e Tregtisë dhe Industrisë (MTI), Departamenti i Turizmit, si dhe Enti i Statistikave të Kosovës (ESK), del se në të gjitha komunat e Kosovës veprimtarinë Hoteliere e ushtrojnë 148 hotele të licencuara me gjithsej 2461 shtretër.

Qytetet të cilat kanë më së shumti hotele janë : Prishtina (30), Prizreni (14), Ferizaj (18) dhe Lipjani (12). Nga kjo nuk do të thotë se objektet hotelier nuk janë të shpërndara edhe në qendrat tjera por janë në fazat e licencimit, klasifikimit dhe kategorizimit. Realisht numri i objekteve hoteliere është me i madh. Realisht tani pas implementimit të legjislacionit të fundit turistik, do të bëhet klasifikim dhe kategorizimi i objekteve akomoduese në mënyrë që ato të jenë pjesë e ofertës së mirëfilltë turistike.

Përfundimi

Roli dhe rëndësia e turizmit për zhvillimin e turizmit në Republikën e Kosovës është i madh. Në bazë të potencialeve në disponim, zhvillimi i turizmit mund të jetë njëra prej veprimtarive ekonomike që do të ndikojë në zhvillimin ekonomik të vendit. Kur kemi parasysh vështërsitë nëpër të cilat ka kaluar kjo veprimtari ekonomike së bashku me degët e tjera ekonomike, sot janë krijuar kushte për zhvillimin e saj. Me qen se Republika e Kosovës ka kushte për zhvillimin e turizmit; Turizmit malor, turizmit balnear , turizmin fshatar , turizmin kongresist, turizmin transit , turizmin kulturor etj. Si përfundim mund të vijmë se në qoftë se i jepet rëndësi edhe roli i tij për zhvillimin ekonomik të vendit do të jetë bukur i madh. Në këtë mënyrë turizmi do të ndikojë në zhvillimin ekonomik të vendit. Sepse shfrytëzimi i potencialeve turistike dhe

=====

oferta e mirfillt turistike do te rris kërkesën dhe ne këtë mënyrë do te arrihet ngritja e standardeve turistike e tera ne te mire te zhvillimit te vendit.

Literatura

1. Adams, P.D. and B.P. Parmenter (1995), "An Applied General Equilibrium Analysis of the Economic Effects of Tourism in a Quite Small, Quite Open Economy," *Applied Economics*, Vol. 27, No. 10, 985-994.
2. Blake, A. (2000), "The Economic Effects of Tourism in Spain," *Tourism and Travel Research Institute Discussion Papers*, No. 2.
3. Magazine of the World Tourism Organization. ISSUE 3/2010.
4. Office for National Statics "Travel trend" Issued by: Office for National Statistics, Government Buildings -Cardiff Road-Newport NP10 8XG.
5. The International Centre for Responsible Tourism (Dr Harold Goodwin) and Scott Wilson Business Consultancy (Stuart Robson and Sam Higton), August 2004.
6. . Coles, T., Hall, C.M. & Duvall, D.T. (2006).
7. Tourism and post-disciplinary enquiry. *Current Issues in Tourism*, 9(5), 293–319.
8. Hall, C. M., Timothy, D. J., & Duval, D. T. (Eds.). (2003). *Safety and security in tourism: Relationships, management, and marketing*. New York: Haworth Hospitality Press.
- 9 Faulkner, B., & Russell, R. (2000). Turbulence, chaos and complexity in tourism systems: A research direction for the new millennium. In B. Faulkner, G. Moscardo and E. Laws, (Eds.), *Tourism in the 21st century: Lessons from experience* (pp. 328–349). L
10. E-International Scientific Research Journal London: The socio – Economic impact of tourism and entrepreneurship in Vigan city. ISSN: 2094-1749 Vol: 1 Issue: 1, 2009.
11. Tourism Victoria (2002) The Tourism Industry Strategic Plan 2002-2006, Available at: <http://www.tourism.vic.gov.au/> (accessed in September 2009).
12. UNCED (1992), Agenda 21, Rio Declaration on Environment and Development, United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Available at: <http://www.un.org/> (accessed in July 2009).
13. WTTC (2009b), WTTC Results Show No Time For Rhetoric, World Travel & Tourism Council, PR 12 March 2009, Berlin, Available at <http://www.wttc.org/> (accessed in September 2009).
14. [World Tourism Organisation \(UNWTO\) Statistics Departament](#).
15. World Travel and Tourism Council (2004), Annual Report: Progress & Priorities 2004/05.
16. Tooman, L.A. (1997), "Tourism and Development," *Journal of Travel Research*, Vol. 35, No. 4, 33-40.
17. Smith, S.L.J. (1995), "The Tourism Satellite Account: Perspectives of Canadian Tourism Associations and Organizations," *Tourism Economics*, Vol. 1, No. 3, 225- 244.

- =====
18. Paci, E. (1998), "Report: The World Tourism Organization's Efforts in the Development of a Tourism Satellite Account," *Tourism Economics*, Vol. 4, No. 3, 279-283.
 19. M. Gashi : "Bazat e Turizmit" Universiteti i Kosovës, Prishtinë, 1986.
 20. M. Gashi "Vlerat turistike ne Kosovë" Plani regjional hapësinor i KSAK Prishtinë 1969.
 21. N. Muhaxheri : *Ekonomika dhe Menaxhmenti në Turizëm-Prishtinë* 2005.
 22. M. Gashi : "Uslovi i mogućnosti za razvoj turizma SAP Kosovu, Prishtinë 1977.
 23. M. Gashi : "Osnovni potencijal turističkih vrednosti Kosova", ekspertiza izrađena za potrebe i rade regionalnog prostornog plana Kosova, Priština 1969.